

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 714 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqov, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Djumaniyazov Maqsud Allazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasida professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instiituti professori
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti "Iqtisodiy geologiya" kafedrasida dotsenti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo'jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich , professor, Zaynutdinova Umida Djalalovna , dotsent	
O'zbekiston-Turkiya do'stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda.....	13
O'sman Mesten , Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya-O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari	
O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan	
qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish.....	15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekiston Respublikasini "Yashil" iqtisodiyotga o'tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar.....	19
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li , doktorant	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "Yashil" iqtisodiyotning o'rni.....	26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi , assistent-o'qituvchi	
Sanoat barqarorligini ta'minlashda yashil energetikaning o'ziga xos xususiyatlari.....	29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich	
Republikamizda "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishda agroxizmatlarni	
rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	36
Mirzayev Q. J. , i.f.d., professor; Jonuzokov M. K. , assistent o'qituvchi	
"Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlari.....	40
E. I. Nosirov , i.f.n., dotsent	
Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	46
Matkabilova Dilorom Xalilullayevna , PhD	
Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo'nalishlari va muammolari.....	51
Islomova Dilrabo Salomovna , kafedra assistenti	
Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing	
samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari.....	55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich , PhD, dotsent	
Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali	
foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakllantirish.....	62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi , i.f.b.f.d.; Axrorov Farxod Baxriddinovich , i. f. n.; Xo'jamov Bobur , tadqiqotchi	
Ichki turizmni rivojlantirishda davlatning o'rni.....	68
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
O'zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta'siri.....	72
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich , i.f.d., professor	
Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending	
to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan.....	79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna , PhD, docent; Maqsudov Orif Shakirovich , assistant	
Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo'llash.....	84
Madraximova Gulasal , dotsent; Safarova Nasiba , magistrant	
Mamlakatimizda "Yashil" iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashning o'ziga xos jihatlari.....	90
Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich , Todjimamatova Mashhura Erkinovna ;	
Nurmatova Hilola A'zamovna ; Berdieva Aziza G'anisher qizi ; Egamberdieva Oydin Abror qizi	
Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade.....	97
Nurbek Khalimjonov , assistant	
Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan.....	102
Khusniddin Egamnazarov	
Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis.....	106
Sarvar Mamasoliyev ; Shodiyor Toxirov	
O'zbekistonda mice turizmni barqaror rivojlanishida qulay infratuzilma.....	112
Xalimova F. N. , katta o'qituvchi	
Ichki turizmni rivojlantirishning ilg'or xorijiy tajribasi va uni	
O'zbekistonda qo'llashning iqtisodiy afzalliklari.....	115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich , mustaqil tadqiqotchi	
Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari.....	122
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna , kafedra dotsenti	
Turizm sektorida milliy hunarmandchilik mahsulotlarining rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna , kafedra assistenti	
Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана.....	132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна , преподаватель	
Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash.....	139
Sa'dullayeva Gulnoza Sodiq qizi , PhD	

Turizmga innovatsiyon texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari	144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , doktorant	
O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari	147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich , dotsent	
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan	150
Cao Gang , PhD Candidate	
"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish.....	160
Musyeva Shoira Azimovna , kafedra professori	
Mamalakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni.....	164
Ibragimov G'ayrat Ablaqulovich , PhD; Shukurova Nilufar Qahramonova , tadqiqotchi;	
Umirov Islombek Furkatovich , tadqiqotchi; Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li , tadqiqotchi	
MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi	169
Abidov Abdujabbor Abduxamidovich , t. f.n., dotsent	
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlikka ta'siri.....	179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich , iqtisodiyot fanlari doktori, professor	
O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari	186
Burxanov Aktam Usmanovich , i.f.d., prof.; Xudoyqulov Xurshid Xurramovich , i.f.d., prof.	
O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid	191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich	
O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili.....	194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Raqamli texnologiyalar orkali turizm industriyasini rivojlantirish usullari	200
R. P. Zarikeyev , mustaqil doktorant	
Korxonada iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti	206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich , doktorant	
Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar va ular hisobining amaldagi holati	211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna , doktorant	
O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili.....	216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi , doktorant	
Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari	221
Abdutarapova Dildora Farxodjon qizi , doktorant	
Functions of Management in Education and Its Significance	231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi , teacher	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari	235
Ametov Quvondik Mamatjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Yog'-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari.....	238
Amirzoda Hamrayev , katta o'qituvchi	
Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari.....	244
Amonov Alisher , o'qituvchi	
Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari.....	248
Bobirjon Aktamov , katta o'qituvchi	
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari	253
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li , katta o'qituvchi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli yo'nalishlari.....	259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi , doktorant, o'qituvchi	
Samaradorlikni korxonada iqtisodiyotida tutgan o'rni	265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi , PhD, katta o'qituvchi	
Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari...269	
G'anibayev Iloxomjon Shokiraliyevich , doktorant	
Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili	275
Jumanova Zilola To'ychiyevna , doktorant	
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari	280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li , kafedra o'qituvchisi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	284
M. Samiyeva , kafedra assistenti	
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System	288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich , independent researcher	
O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari.....	294
Nazarova Muslima Nazarovna , PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi	

Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich	
O'zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish	307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich , kafedra assistenti	
Ta'lim tizimi boshqaruvida "time menejmenti" texnologiyalarini qo'llash.....	311
Radjabova Gavxar Umarovna , kafedra dotsenti	
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice	316
Ravshan Aliyevich Allayorov , Associate Professor	
An'anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar	319
Abrorov Sirojiddin , PhD; Bunyod Usmonov , PhD	
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish.....	325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna , PhD, i.f.f.d.	
Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish.....	332
Sh. Sh. Ziyayeva , katta o'qituvchi	
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash	337
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан.....	340
Усманов Фаррух Обитжонович , научный сотрудник кафедры	
An'anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari	348
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich , stajor tadqiqotchi	
Dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish	355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna , kafedra professori; Ochilova Nargiza Akramovna , doktorant	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li , doktorant; Raxmatov Ziyodullo Nosirovich , dotsent	
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag'allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari.....	363
Yusupov M. S. , PhD	
Мировые финансовые центры точки роста экономики	369
Абдуллаев Анвар Фархадович , PhD., доцент кафедры	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiqlik	375
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , PhD	
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике.....	379
Бердикулова Ирода Райимкуловна , старший преподаватель; Усманов Шахзод Шохрухович , студент	
Yirik soliq to'lovchi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishda soliq ma'murchiligining istiqbollari.....	390
G'aniyev Shaxriddin Vohidovich , i. f. d., Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich , PhD	
Sog'lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli	395
G'ofurov Azizbek Umarjonovich , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari.....	400
J. Y. Isakov , i.f.d, professor	
Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari.....	405
A. Abduvohidov , i. f.d., professor	
Davlat oliy ta'lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish.....	407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich , PhD	
Актуальная ситуация в сегменте теневой экономики в Республике Узбекистан.....	412
Кошанов Абдимурат , независимый исследователь	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	416
Qurbonova Shaxrinoz , doktorant	
Erkin iktisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari.....	420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna , mustaqil tadqiqotchi	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich , erkin izlanuvchi	
Sug'urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish	433
Maxmudov A. M.	
Цифровизация бухгалтерского учета.....	439
Мирсодиқова Дилобар Дилшод кизи , самостоятельный соискатель	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish.....	445
Nasurova Kamola Ravshanovna , PhD	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич , к.с.х.н., доцент; Нуриллаев Шердил Жамолiddin угли , магистр	

Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish	460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna, PhD, dotsent	
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики	466
Хасанхонова Нодира Исаметдиновна, PhD	
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi.....	471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna, iqtisod fanlari nomzodi	
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari	481
Suleymanov Farrux Raximjonovich, mustaqil izlanuvchi	
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат" 487	
Туйчиев Комилжон Лазизович, доцент кафедры	
Экономическая сущность и важность повышения эффективности	
производства каракулеводческой продукции.....	493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов, профессор; Нуриллаев Жамолiddин Ярашевич, докторант	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi, PhD, kafedra dotsenti	
Инновационные методы энергосбережения как способ повышения	
конкурентоспособности предприятия	503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна, к.э.н., профессор	
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili	508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna, i. f. n., professor, katta ilmiy xodim	
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari	513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, kafedra dotsenti i. f. d.	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish.....	521
Yuldashev Furqat Nurilloevich, doktorant	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari	524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich, PhD; Akramov G'ayrat Otobek o'g'li, talaba	
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth	530
Fayzieva Nargiza Rabimovna, PhD	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlari	537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich, kafedra dotsenti	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli	540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, PhD, kafedra dotsenti	
O'zbekistonda energetika korxonalarini faoliyatida korporativ	
boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna, mustaqil tadqiqotchi	
O'rta Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi.....	548
Shaymanova Nigora Yusupovna, doktorant	
Korxonaga investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi.....	552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li, doktorant	
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari.....	559
Shavqiyev Erkin, i. f. n.	
"Yashil iqtisodiyot" ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari	565
Berdiyev Baxtiyor Sodiqovich, kafedra dotsenti	
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari	571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich, i. f. n., kafedra dotsenti	
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi.....	576
S. Qulmatova, PhD, dotsent	
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms	581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich, Professor	
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash	586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna, erkin tadqiqotchi	
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari	593
Narmanov Ulug'bek Abdugapporovich, PhD; Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li	
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari.....	598
Usmonova Dilfuza Ilhkomovna, kafedra dotsenti	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли, научный сотрудник	
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish.....	608
Artikov Kurbonazar Amonovich, mustaqil ilmiy tadqiqotchi	
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati.....	614
Asamxodjaeva Shoira Shukurullaevna, katta o'qituvchi	

Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения.....	618
Ачилова Ширин Шавкат кизи , старший преподаватель	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish	622
Bazarova Nigora Ravshanovna , kafedra dotsenti	
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari	627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich , Scientific researcher	
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari	637
Mirpulatova Luiza Mansurovna , doktorant	
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari.....	642
Norov Akmal Ruzimamatovich , DSc, kafedra professori	
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari	649
Norova Nozima Nabiyeвна , katta o'qituvchi	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Jahondagi kuzatilayotgan globallashuv va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida).....	661
Sayfullo Mirzoyev	
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector	666
Solijonova Muxlisa Azamatovna	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	668
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari.....	673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich , PhD	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova , mustaqil izlanuvchisi	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari... 683	
Shaniyazova Zamira Oralbayevna , PhD	
Тенденции развития жилищного строительства.....	688
Алиева Зилола Маматвалиевна , доцент кафедры	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari.....	692
Shakirova Nigora Axralovna , kafedra dotsenti v.b.	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi.....	698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich , filologiya fanlari doktori, professor	
Спиртные напитки - вред здоровью	702
Кариева Халима Икромжоновна , старший преподаватель кафедры	
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas	706
Munisa Alimova	
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish.....	709
Isaqova Zebo Murodovna , f.f.n. (PhD), tadqiqotchi	

ДАВЛАТ-ХУСУСИЙ ЛОЙИҲАЛАРИНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ, ИЛМИЙ- НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ

Suleymanov Farrux Raximjonovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti hamda Avstryaning Krems AFU qo'shma talim dasturi tayyurov kursi kurs rahbari, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Maqolada davlat-xususiy sheriklik (DXSh) bugungi kunga kelib muhokama markazidagi mavzulardan biri hisoblanishi, Jahon tajribasining ko'rsatishicha, ko'pgina ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga molik muammolar DXSh mexanizmidan foydalangan holda samarali hal etilayotgani tahlil qilingan. Shuningdek, bunungi kunda bu borada jahondagi rivojlangan va ko'pgina rivojlanayotgan davlatlarda yetarlicha tajribaga ega ekani yoritilgan. Iqtisodiyotning turli soha va tarmoqlarida DXSh bo'yicha faoliyat yuritayotgan olim va amaliyotchi mutaxassislarining qayd etishicha, DXSh mexanizmi davlat va xususiy sektor hamkorligi natijasida turli iqtisodiy-ijtimoiy muammolar o'z yechimini topayotgani xususida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: Iqtisodiyot, davlat-xususiy sheriklik, xususiy sektor, jamiyat.

Abstract: In the article, public-private partnership (PPP) is one of the topics in the center of discussion today. It has been analyzed that the world experience shows that many socio-economic problems are effectively solved using the PPP mechanism. Also, today it has enough experience in developed and many developing countries of the world. Scientists and practitioners working on PPP in various sectors and sectors of the economy note that PPP mechanism solves various economic and social problems as a result of public and private sector cooperation.

Key words: Economy, public-private partnership, private sector, society.

Аннотация: В статье государственно-частное партнерство (ГЧП) является одной из тем, находящихся сегодня в центре обсуждения. Проанализировано, что мировой опыт показывает, что многие социально-экономические проблемы эффективно решаются с использованием механизма ГЧП. Также сегодня имеется достаточный опыт работы в развитых и многих развивающихся странах мира. Ученые и практики, работающие в сфере ГЧП в различных отраслях и секторах экономики, отмечают, что механизм ГЧП решает различные экономические и социальные проблемы в результате сотрудничества государственного и частного секторов.

Ключевые слова: Экономика, государственно-частное партнерство, частный сектор, общество.

KIRISH

Davlat-xususiy sherikchilik mexanizmi – davlat infratuzilma loyihalarini amalga oshirishdagi xususiy investitsiyalarni jalb etish usullaridan biri bo'lib, ushbu mexanizmدا davlat va xususiy sherik hisoblangan tomonlar kelishilgan shartnoma bo'yicha uzoq muddatli yoki qisqa muddatli o'zaro hamkorlik olib borgan holda loyihani amalga oshiradi. Bu orqali nafaqat infratuzilma obyektini barpo etishda shartnoma tomonlari sheriklik qiladi, balki uni keyinchalik foydalanish hamda boshqa huquqlarda ham o'zaro hamkorlikni davom ettirishni maqsad qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

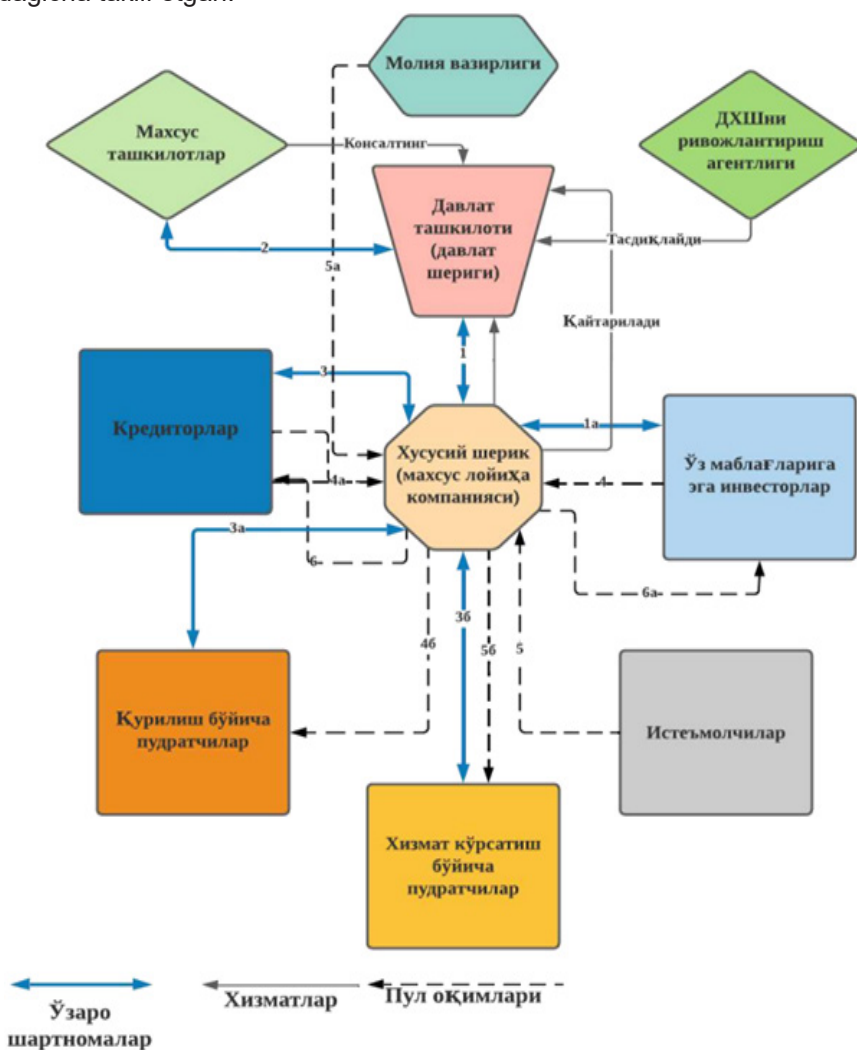
DXSh loyihalari orqali xo'jalik yurituvchi subyektlarni qo'llab-quvvatlash, DXSh mexanizmi orqali investitsiya loyihalarini boshqarish tizimini takomillashtirish, ushbu loyihalarni davlatning xizmat ko'rsatish sohalariga ham tatbiq etish imkoniyatlarini o'z ilmiy tadqiqotlarida o'rgangan olimlardan V. G. Varnavskiyning fikricha, "Davlat-xususiy sheriklik loyihalari davlat uchun strategik ahamiyatga yaqin, ammo undan keyingi darajadagi loyihalarga investitsiyalarni jalb etish uchun mexanizm hisoblanadi. Ushbu mexanizmدا davlat asosiy ijtimoiy foyda evaziga va kelgusidagi yirik xarajatni oldini olish va uning bir qismini xususiy sektorga uning manfaatlarini evaziga yuklashga qaratilgan samarali loyihaviy boshqaruv tizim hisoblanadi"¹.

1 Gosudarstvenno-chastnoe partnerstvo: teoriya i praktika [Tekst] / V. G. Varnavskiy i dr.; Gos. un-t – Viysshaya shkola ekonomiki. – M.: Izd. dom Gos. un-ta – Viysshay shkoly ekonomiki, 2010. – 287 s.

K. A. Antonova “Davlat-xususiy sherikchiligi Rossiya ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining omili sifatida” ilmiy asarida DXSh loyihalari mexanizmini davlat va xususiy sektor o’rtasida davlat boshqaruvi organlar (tashkilotlari, muassasalari va x.k.) va xususiy sektor vakillari o’rtasida amalga oshiriladigan shartnomalarning institutsional tashkiliy ko’rinishi – yaxlit mexanizm” sifatida ta’riflagan².

E. A. Dinyin tomonidan ilgari surilgan mulohazalarga ko’ra, “DXSh loyihalari va uni boshqaruvi mexanizmi jamiyatda zaruriy ijtimoiy shart-sharoitlarni tashkil etish, ijtimoiy xizmatlar ko’rsatish sohasini o’rta va uzoq muddatga hamda ayni vaqtda ikki tomonlama manfaatli asosda bo’ladigan davlat va xususiy sektor – jamiyat a’zolarini birlashtiruvchi tuzilma. Ushbu tuzilma orqali loyihalarni boshqarish esa davlat va xususiy soha egalarini o’zaro hamkorlikda va tiyib turish tamoyillari orqali ikki tomonlama boshqaruv tuzilmasidir”³ degan fikrlarni bildirgan.

Infratuzilma loyihalarini DXSh mexanizmi asosida moliyalashtirish boraisda ilmiy-tadqiqot ishini olib borgan S. B. Yunusovaga ko’ra, “DXSh – bu davlat tomonidan iste’molchilarga ko’rsatiladigan xizmatlarning sifatini oshirish, turini ko’paytirish, ushbu xizmatlar uchun ajratiladigan mablag’lardan foydalanish samaradorligini optimallashtirish maqsadida infratuzilma obyektlariga xususiy sektor (yakka tartibdagi tadbirkor, yuridik shaxs va yuridik shaxslar birlashmasi)ni jalb qilish orqali tomonlarning ma’lum muddatga yuridik jihatdan rasmiylashtirilgan hamkorlikdagi faoliyatidir”⁴. Shuningdek, olim o’z tadqiqotlarida DXSh loyihalarini amalga oshirish mexanizmini quyidagicha taklif etgan:

1-rasm: DXSh ning amalga oshish sxemasi⁵

- 2 Kabashkin V. A. Государственно-частное партнерство в регионах Российской Федерации: учебное пособие / Кабашкин В. А. – М.: Дело, 2010. С. 120.
- 3 Дынин Е. А. Риски бизнеса в частно-государственном партнерстве / Дынин Е. А. // Общество и экономика. – 2007. – № 5–6. С. 111.
- 4 Yunusova S. B. Davlat-xususiy sheriklik asosida infratuzilma loyihalarini amalga oshirish va moliyalashtirishni rivojlantirish. Iqtisodiyot fanlari bo’yicha falsafa doktori (Doctor of Philosophy) dissertatsiyasi AVTOREFERATI. Toshkent shahri – 2022 yil. Yunusova Sevara Baxtiyor qizi (2).pdf
- 5 Yunusova S. B. Davlat-xususiy sheriklik asosida infratuzilma loyihalarini amalga oshirish va moliyalashtirishni rivojlantirish. Iqtisodiyot fanlari bo’yicha falsafa doktori (Doctor of Philosophy) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent shahri – 2022 yil.

A. E. Shayxov tomonidan olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda respublikamizda DXSh mexanizmi bo'yicha loyihalarning nafaqat nazariy, balki amaliy jihatlari ham aks etilgan⁶.

Bundan tashqari, X. N. Usmanov, M. X. Kamilova, U. I. Djumaniyazov tomonidan yozilgan ilmiy maqola va asarlarda xorijiy va mahalliy DShX mexanizmi bo'yicha tajribalar o'rganniigan, ushbu loyihalarning boshqaruv mexanizmini yanada takomillashtirish masalalari ko'rib chiqilgan⁷.

METODOLOGIYA

DXSh loyihalari va ularni boshqarish muxanizmi borasida qator xalqaro moliya tashkilotlari va institutlari ham o'zlarining fikr-mulohazalarini bildirishgan. Xususan, Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti (OECD – Organisation for Economic Co – operation and Development) "DXSh mexanizmi – davlat sektori tomonidan huqumat hamda bir guruh bo'lgan (bir yoki bir nechta xususiy sektor vakillari) xususiy soha subyektlari – sheriklarning manfaatlar birlashuvi evaziga tuzilgan yaxlit ikki va ko'p tomonlama o'zaro kelishuvi hisoblanadi. Unga ko'ra, o'zaro kelishuv tuzgan sheriklar xizmatlarni (moddiy va nomoddiy resusrlar) o'zaro kelishuvga asosan shundan ta'minlaydiki, ushbu mexanizm kki tomon, ya'ni bir tomondan davlat o'zi tomonidan ko'rsatiladigan va bajaradigan xizmatlarni vaqtida va sifatli taqdim etishi, o'z navbatida, ikkichi tomon – xususiy sektor, ya'ni investorlarning moddiy foyda olish motivlari ta'minlangan ikik tomonning maqsadlari holda birlashadi. Boshqaruv sohasining murakkabligi esa DXSh loyihalari risklarining o'zaro taqsimlanishi va ularni bartaraf etish imkoniyatlarining mavjudligida"dir⁸. Nashkilotining fikricha, DXSh boshqaruv organlari bular DXSh kelishuvlarini yaratish, saqlash va baholash jarayonida hukumatga yordam berish ustuvor vazifasi etib belgilangan tashkilotlar hisoblanadi. DXSh loyihalarini boshqaruv organining funksiyalariga davlat-xususiy sheriklik asosida chora tadbirlarini belgilash, investitsiya loyihalar ustida ishlash, bu borada normativ-huquqiy hujjatlar tayyorlash, loyihalarni ekspertizadan o'tkazish, belgilangan investitsiya loyihalar ustida nazorat va monitoring olib borish kabilar shular jumlasidandir⁹.

Xalqaro Valyuta jamg'armasi tomonidan berilgan ta'rifda esa "DXSh – davlat tomonidan an'anaviy tarzda ta'minlanadigan infratuzilmaviy aktivlar va xizmatlarni xususiy sektor tomonidan taqdim etishga qaratilgan kelishuvdir" deb ta'riflanadi¹⁰.

TAHLIL VA NATIJALAR

Olib borilgan ilmiy tadqiqotdan kelib chiqib, aytishimiz mumkinki, iqtisodiyot va jamiyatning innovatsion-ijtimoiy rivojlanishi mamlakatlarning transport, sog'liqni saqlash, muhandislik-kommunikatsiya, kommunal-xizmat ko'rsatish, uy-joy bilan ta'minlash, ta'lim kabi tijtimoiy soha infratuzilmasini samarali faoliyat ko'rsatishi sharoitiga chambarchas bog'liq hisoblanadi hamda uning geografik joylashuvi transport xizmatlari eksportidan katta daromad olishga yordam beradi.

Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi uchun davlatning iqtisodiy muhim loyihalarini amalga oshirishda va bevosita tartibga solishda davlat roli kamayishi zarur. Shundagina iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirishda davlat ishtirokining o'rnini bosuvchi muqobil mexanizmlari paydo bo'lishni boshlaydi. Bunday mexanizmlardan biri davlat-xususiy sheriklikdir. Tadqiqotchilarning ta'midklashicha, DXSh loyihalarini amalga oshirish va boshqarish mexanizmini tatbiq etish uchun eng istiqbolli yo'nalish transport-logistika sohasi hisoblanadi. Sababi aynan transport sohasi ko'pgina mamlakatlarda eng katta investitsiya salohiyatiga sohalardan biridir.

Umuman olganda, DXShda investitsiya loyahasining boshqaruv organi ushbu loyihani amalga oshirishni faqat texnik tomondan qo'llab-quvvatlash va DXShning nazorat, ekspertiza va audit funksiyalarini bajarishi kuzatiladi. Bunda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi manfaatlar to'qnashuvini oldini olish uchun DXSh mexanizmining boshqaruv organiga huquqiy jihatdan mustaqil maqom berilishi loyihaning samaradorligini ta'minlaydi. DXSh mexanizmida boshqaruv tizimining asosi hukumatning o'zi tayinlaydigan maxsus yuridik shaxs bo'ladi. Bunga, hukumatning quyi bo'g'inlari (viloyatlar, viloyatlar va munitsipalitetlarda) boshqaruv organi yoki hududiy (shahar) markazlarni misol qilishimiz mumkin. Ammo, bu borada DXSh munosabatlarining shaffofligiga jiddiy salbiy ta'sir etishi kuzatiladi.

Bugungi kunga kelib, DXSh sohasida davlat va munitsipal boshqaruvning yagona universal modeli ishlab chiqilmagan. Bu jarayon ma'lum bir tizim, hudud yoki tarmoq iqtisodiyotining ustuvor vazifalariga mos ravishda o'ziga xos holda bosqichma-bosqich turlicha shakllanmoqda deyish mumkin. Mutaxassislarning ta'kidlash-

6 Vaxabov A. V., Tadjibayeva D. A., Xajibakiyev Sh. X. . Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar: darslik. – Toshkent.: Baktria press, 2015. – 71 b.

7 Shodmonov Sh. Sh., G'ofurov U. V. . Iqtisodiyot nazariyas: Darslik.– Toshkent.: IQTISOD-MOLIYA, 2010. – 533 b., 542 b.

8 Dedicated Public-Private Partnership Units: A Survey of Institutional and Governance Structures, OECD, 2010

9 Dmitrieva E. O., Guseva M. S. Centry razvitiya gosudarstvenno-chastnogo partnerstva: analiz mezhdunarodnoj praktiki sozdanija i razvitiya // Internet-zhurnal "NAUKOVEDENIE" Tom 8, №6 (2016) <http://naukovedenie.ru/PDF/39EVN616.pdf>

10 Public-Private Partnerships. International Monetary Fund, 2004.

icha, bu tizimni yaralishi uchun davlat infratuzilmasini rivojlantirishi siyosati va subyektning investitsiya siyosati o'zaro uyg'un bo'lgan DXSh mexanizmi shakllanishi talab etiladi. Bu borada, Rossiya Federatsiyasida DXSh mexanizmini rivojlantirish markazi tomonidan Rossiya Federatsiyasida DXSh sohasidagi institutsional muhitni rivojlantirish bo'yicha uslubiy tavsiyalar ishlab chiqilgan^[4]. Unga ko'ra, davlatdagi 85ta subyektda DXSh mexanizmini davlat tomonidan tartibga solish tajribasining tahliliy natijasi e'lon qilingan. Bu tahliliy hujjat DXSh mexanizmida institutsional muhitni yetarlicha rivojlantirishda yeng samarali tajribalar qamrab olingan edi. Hujjatda yirik moliya institutlari: Gazprombank, Sberbank, YeBRR, hamda konsalting kompaniyalari: EY, Legal Capital Partners, KPMG, shuningdek, Strategik tashabbuslar agentligi vakillari qatnashgan. Bu bo'yicha, Rossiya Federatsiyasining ta'sis subyektlarida DXSh mexanizmining davlat va munitsipal boshqaruv tizimini tashkil etishga alohida e'tibor qaratilgan.

Davlat-xususiy sheriklikning birinchi ko'rinishlari 17-asrda Fransiyada paydo bo'la boshlagan va bu kelishuv orqali Briare va Lang-dok kanallari qurilishi rejalashtirilgan. O'sha vaqtda, davlat-xususiy sheriklikning paydo bo'lishi zarurati davlat byudjetining cheklanganligi bilan bog'liq yedi.

Davlat-xususiy sheriklikning ikkinchi ko'rinishi lizingdir va bunda xususiy sherikka obyektни qurish va uni to'liq davlat moliyalashtirgan holda keyinchalik boshqarish funksiyalari yuklanadi. Bu holatda, qurilish va boshqaruv funksiyalarining bir vaqtning o'zida o'tkazilishi xarajatlarning kamayishi va shu bilan birga samarali taqsimlanishiga olib keladi, ekspluatatsiya davrida aniqlangan fors-major holatlari uchun jarimalar qo'llanilish sabab ishlarning samarali bajarilish ehtimoli ham davlat-xususiy sheriklikda ancha yuqori bo'ladi.

Davlat-xususiy sheriklikning uchinchi ko'rinishi esa Jahon bankidir. Jahon banki davlat-xususiy sheriklikning quyidagi modellari mavjud:

1. Boshqaruv shartnomalari va ijara shartnomalari orqali amalga oshiriladigan davlat-xususiy sheriklik modeli. Modelning mohiyati shundan iboratki, bunday holatda davlat va xususiy sheriklar ikkita shartnoma tuzadilar:ulardan biri bo'yicha boshqaruv risklari davlat hamkori zimmasida, ikkinchisi bo'yicha lizing tavakkalchiligi xususiy sherik zimmasida qoladi. Bunday holatda davlat obyektga egalik huquqini saqlab qoladi.
2. Konsessiya shartnomalari orqali amalga oshiriladigan davlat-xususiy sheriklik modeli. Ushbu modelning mohiyati shundan iboratki, bunday holatda davlat hamkori xususiy sherikka obyektдан ma'lum haq evaziga foydalanish huquqini beradi. Bunday holatda davlat obyektga egalik huquqini saqlab qoladi.
3. Yangi obyektни qurish loyihalari orqali amalga oshiriladigan davlat-xususiy sheriklik modeli. Bunday holatda xususiy sherik obyektни shartnoma muddati davomida quradi va shu bilan birga ishlatish huquqiga ham ega bo'ladi. Bunday holatda obyektga egalik huquqi turli xil bo'lishi mumkin.
4. Qisman xususiylashtirish modeli. Bunday holatda xususiy sherik obyektдagi aksiyalarni davlatdan sotib oladi hamda obyektни ishlatish va boshqarish bo'yicha huquq va majburiyatlarga ega chiqadi. Bunday holatda ham obyektga egalik huquqi turli xil bo'lishi mumkin.

Davlat-xususiy sheriklik beshta modelga bo'linadi. Loyiha amalga oshirilayotgan infrastruktura modellarning tanlashda asosiy faktor hisoblanadi¹¹ (1-jadval).

1-jadval: L. Sharinger bo'yicha davlat-xususiy sheriklikning modellari¹²

Model	Xususiyati	Moliyalashtirish	Egalik huquqlari	Boshqaruv
Operator	Hamkorlar o'rtasida mas'uliyatni aniq taqsimlash	Xususiy sektor	Gibrid	Xususiy sektor
Hamkorlik	Xizmatlarning noto'g'ri ta'rifi	Gibrid	Gibrid	Gibrid
Imtiyozlar	Uzoq muddatli loyihani amalga oshirish. Bunday holda, siyosiy yoki huquqiy sabablarga ko'ra mulk huquqini o'tkazish istisno qilinishi mumkin	Gibrid	Davlat	Gibrid
Kelishuv	Investitsiyalar operatsion xarajatlarni kamaytirishga qaratilgan	Xususiy sektor	Gibrid	Xususiy sektor
Lizing	Jamoat binolarini qurish jarayonida	Gibrid	Xususiy sektor	Gibrid

Bugungi kunga kelib DXShning turli xil modellari mavjud va ular bir-biridan davlat nazorati qay darajadali va har bir sherikning ishtirok yetish darajasi bilan farqlanadi. Asosan modellar ikki guruhga bo'linadi: birinchi guruhda infratuzilma obyektни noldan qurilmoqda, ikkinchi guruhda obyekt allaqachon qurilgan. Eng ko'p amaliyotda uchraydigan modellar 2-jadvalda keltirilgan. Asosan modellar ikki guruhga bo'linadi: birinchi guruhda infratuzilma obyektни noldan qurilmoqda, ikkinchi guruhda obyekt allaqachon qurilgan.

11 Шарингер, Л. Новая модель инвестиционного партнерства государства и частного сектора // Мир перемен. - 2004. - С. 8–22.

12 Шарингер, Л. Новая модель инвестиционного партнерства государства и частного сектора // Мир перемен. - 2004. - С. 8–22.

2-jadval: Davlat-xususiy sheriklik modellarining turlari¹³

Model	Mazmuni
Yangi obyektning dastlabki ko'rinishida	
DB (loyihalashtirish-qurish)	Bunday holatda xususiy sherik obyektini shartnoma belgilangan bandlarga muvofiq loyihalashtiradi va quradi.
DBM (loyihalashtirish – qurish – texnik xizmat ko'rsatish)	Bunday holatda xususiy sherik infratuzilma obyektini loyihalash, qurish va texnik xizmat ko'rsatishni amalga oshiradi, lekin obyektini ekspluatatsiya qilishda ishtirok etmaydi.
DBO (loyihalashtirish – qurish – foydalanishga topshirish)	Bunday holatda xususiy sherik obyektlarini loyihalashtiradi, quradi va boshqaradi, ammo davlatda mulk huquqini saqlab qolinadi.
BOT (qurish – yekspluatatsiya qilish – transfer qilish)	Bunday holatda xususiy sherik uzoq muddatli shartnomaga asoslangan holda obyektini moliyalashtirish, qurish va boshqarish huquqiga ega bo'ladi. Shartnoma muddati o'z yakuniga yetishi bilan, mulk huquqi davlatga o'tkaziladi.
BOO (qurish – egalik qilish – foydalanishga topshirish)	Bunday holatda xususiy sherikda obyektini moliyalashtirish, qurish, boshqarish va cheksiz muddatga mulk huquqi bo'ladi.
BLT (qurish – lizing – transfer qilish)	Bunday holatda maksimal tavakkalchilik asosida xususiy sherik obyektini quradi, mulk huquqini davlatga beradi, shundan so'ng u obyektini ijaraga berish va shartnoma muddati tugaganigacha qadar uni boshqarish huquqiga ega bo'ladi. Davlat xususiy sherik uchun uzoq muddatli naqd pul kirimini kafolatlab obyektning minimal ish yukini ta'minlashi mumkin.
BOOT (qurilish – egalik qilish – foydalanish – transfer qilish)	Bunday xususiy sherik obyektini moliyalashtiradi, quradi, egalik qiladi, obyektini ishlatadi yoki ijaraga beradi. Shartnoma muddati tugaganidan keyin uni davlatga qaytaradi.
Takroriy BOOT	Bunday holatda davlat obyektini moliyalashtiradi, qurib bitkazadi va xususiy sherikka sotib yuboradi ya'ni ekspluatatsiya qilish uchun topshiradi.
Mavjud obyektlarni rekonstruksiya qilishda	
LROT (ijara – rekonstruksiya – foydalanish – davlatga qayta transfer)	Bunday holatda xususiy sherik mavjud obyektini ijaraga oladi, rekonstruksiya qiladi va modernizatsiya qiladi, so'ngra undan foydalanadi va foyda oladi. Ijara shartnomasining amal qilish muddati tugaganidan so'ng foydalanish huquqi davlatga qaytariladi.
BDO (qurilish – modernizatsiya qilish – foydalanish)	Bunday holatda xususiy sherikka mavjud obyekt sotiladi yoki lizingga beriladi. Xususiy sherik obyektini rekonstruksiya va modernizatsiya qiladi va bitim shartlariga binoan xususiy sherik binodan foydalanadi.
BBO (sotib olish – modernizatsiya qilish – foydalanish)	Bunday xususiy sherikka mavjud obyekt sotiladi va xususiy sherik binodan samarali foydalanish uchun obyektini rekonstruksiya va modernizatsiya qiladi. Davlat nazorati ostida xususiy sherik binodan foydalanadi.
BROT (qurilish – rekonstruksiya – boshqaruv – uzatish)	Bunday xususiy sherik davlat moliyaviy ko'magi evaziga obyektini rekonstruksiya va modernizatsiya qiladi. Xususiy sherik shartnoma muddati yakuniga qadar obektdan foydalanadi va daromad ko'radi.
RLT (rekonstruksiya – lizing – transfer)	Bunday xususiy sherik obyektini rekonstruksiya va modernizatsiya qiladi. So'ngra, obyekt davlatdan foydalanish uchun ijara yoki lizingga oladi va shartnoma muddati yakuniga qadar obektdan foydalanadi va daromad ko'radi.
ML (boshqaruv – ijara)	Bunday xususiy sherik obyektidan ma'lum muddat davomida foydalanadi. Mulkchilik va investitsion majburiyatlar davlat tasarrufida qoladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Davlat-xususiy sheriklik bo'yicha Jahon banki taqdim etayotgan tushuncha yeng asosli va keng qo'llaniladiganidir, ammo uning fikricha davlat-xususiy sheriklik shakllarini aniq belgilangan umumiy tushuncha mavjud emas. Odatda huquqiy munosabatlar bo'linishi taraflar o'rtasidagi huquqiy munosabatlar (egalik, foydalanish,

13 Muallif ishlanmasi

tasarruf yetish) va davlatga qaramlik darajasiga bog'liq bo'ladi¹⁴.

Davlat-xususiy sheriklikning yuqoridagi modellardan boshqa ko'p modellarni sanashimiz mumkin. Ammo, barcha modellarni bir-biridan asosiy farqi bu ishtirok tomonlarning qanchalik ishtirok yetishi, tomonlarning javobgarligi nisbati va har xil turdagi risklar tomonlar o'rtasida bo'linishiga bog'liq bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Gosudarstvenno-chastnoe partnerstvo: teoriya i praktika [Tekst] / V. G. Varnavskiy i dr.; Gos. un-t – Viysshaya shkola ekonomiki. – M.: Izd. dom Gos. un-ta – Viysshey shkoliy ekonomiki, 2010. – 287 s.
2. Кабашкин В. А. Государственно-частное партнерство в регионах Российской Федерации: учебное пособие / Кабашкин В. А. – М.: Дело, 2010. С. 120.
3. Дынин Е. А. Риски бизнеса в частно-государственном партнерстве / Дынин Е. А. // Общество и экономика. – 2007. – № 5–6. С. 111.
4. Yunusova S. B. Davlat-xususiy sheriklik asosida infratuzilma loyihalarini amalga oshirish va moliyalashtirishni rivojlantirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (Doctor of Philosophy) dissertatsiyasi AVTOREFERATI. Toshkent shahri – 2022 yil. Yunusova Sevara Baxtiyor qizi (2).pdf
5. Vaxabov A. V., Tadjibayeva D. A., Xajibakiyev Sh. X. . Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar: darslik. – Toshkent.: Baktria press, 2015. – 71 b.
6. Shodmonov Sh. Sh., G'ofurov U. V. . Iqtisodiyot nazariyas: Darslik.– Toshkent.: IQTISOD-MOLIYA, 2010. – 533 b., 542 b.
7. Dedicated Public-Private Partnership Units: A Survey of Institutional and Governance Structures, OECD, 2010
8. Dmitrieva E. O., Guseva M. S. Centry razvitija gosudarstvenno-chastnogo partnerstva: analiz mezhdunarodnoj praktiki sozdaniya i razvitija // Internet-zhurnal "NAUKOVEDENIE" Tom 8, №6 (2016) <http://naukovedenie.ru/PDF/39EVN616.pdf>
9. Public-Private Partnerships. International Monetary Fund, 2004.
10. Шарингер, Л. Новая модель инвестиционного партнерства государства и частного сектора // Мир перемен. - 2004. - С. 8–22.
11. Varnavskij V. G. Upravlenie gosudarstvenno-chastnymi partnerstvami za rubezhom // Voprosy gosudarstvennogo i municipal'nogo upravleniya. 2012. №2. – URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/upravlenie-gosudarstvenno-chastnymi-partnerstvami-za-rubezhom>.

14 Varnavskij V. G. Upravlenie gosudarstvenno-chastnymi partnerstvami za rubezhom // Voprosy gosudarstvennogo i municipal'nogo upravleniya. 2012. №2. – URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/upravlenie-gosudarstvenno-chastnymi-partnerstvami-za-rubezhom>.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot"
jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining

2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

